

ה

מה עניין שריפת בני אהרון למאכלות אסורות? דרשת פרשת שמיני לרבי יעקוב אנטולי

מאת: יעקוב דוד גוטמן

ביום השמיני: ביאר בו כוונת אסור המאכלים מן הבהמות והחיות הטמאות והשרצים, כי כל זה שיתבונן האדם להרגיל בכל הנאותו בדרך הבינונית ונתן טעם לאיסור הדורסים והמזיקים, ואחר כך ביאר שריפת בני אהרון ופירוש הוא אשר דבר ד' היכן דבר.^א

צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי י"ג כ"ה).

שלמה החכם אמר הכתוב הזה: לפי הדרך הגלוי בו כנגד מצוות התורה הנתונות לאדם להנהיגו בדרך הבינונית שהוא השלמות הראשון בעמידת הגוף ובבריאותו המושך השלמות האחרון שהוא שלמות הנפש בתורה ובחכמה. והודיענו החכם בזה הכתוב שלא יעלה בלב האדם שמה שאסרה תורה מן המאכלים ושאר ההנאות ומה שהתירה מהם שהוא בלא טעם הכרחי רק כי הוא באמת לקיום הגוף כל הזמן הראוי לו ולהיות קיום הנפש לעד. ונאמר כי לפי שחומר האדם מורכב מהדברים שהורכב מהם חומר שאר בעלי חיים אלא

^א רבינו הכין בהתחלת ספרו תוכן עניין כל פרשה והעברתיו לכאן.

^ב לפי רבינו כל פסוק יש לו פירוש גלוי ופירוש נסתר במיוחד בספרי החכמה כמשלי, קהלת, שיר השירים ואיוב. המאירי בביאורו למשלי גם כן אוהז בדרך זו ומבאר הפסוקים בגלוי ובנסתר שלפיהם הוא המכוון האמיתי במקרא והוא לפי הדרכת הרמב"ם בהקדמתו למורה "דע, כי מפתח הבנת כל מה שאמרו הנביאים ע"ה וידיעת אמיתותן, הוא הבנת המשלים וענייניהם וביאור לשונותיהם". (כל הציטוטים מהמורה הם ממהדורת הרב קפאה ז"ל באתר דעת <http://www.daat.ac.il/daat/mahshevt/more/a2-2.htm#1>) לפי רבינו והמאירי הנגלה הוא הפירוש הפשוט שברוב המקומות נוגע בעולם החיצון – החומר, והנסתר הוא עולמו הפנימי של האדם הנוגע בינו ובין עצמו ובין בוראו.

^ג הרמב"ם במו"נ ג' כ"ז כותב " מטרת כלל התורה שני דברים, והם תיקון הנפש ותיקון הגוף... ודע כי שתי המטרות הללו - האחת בלי ספק גדולה בחשיבותה, והיא תיקון הנפש, כלומר: מתן ההשקפות הנכונות והשנייה קודמת בטבע ובזימון כלומר: תיקון הגוף, והיא הנהגת המדינה ותקינות מצבי כל אנשיה כפי היכולת... וברור הוא כי השלמות הזו האחרונה, אין בה מעשים ולא מידות, אלא היא השקפות בלבד שכבר הוביל אליהן העיון וחייב אותן המחקר." הנהגה בדרך הבינונית הוא במידות ובמעשים שהם רוב מצוות התורה שתכליתם עמידת הגוף ובריאותו והם זימון המושך שלימות האחרונה – התכליתית – שלימות הנפש בתורה וחכמה.

יעקוב דוד גוטמן הוא בעל עסק הגר בברוקלין.

שנזדכך יותר אי אפשר לו בלא מזון ושאר הנאות הגופיות. ואמנם כפי מעלת חומר האדם על חומר שאר בעלי חיים בהזדככו יותר ממנו כן מעלת חומר הצדיק על מעלת חומר הרשע הן לפי המשך טבעו הן לפי קבלת הלמוד. כי הצדיק והוא שחומרן זך וטוב יקבל כל הנאותיו בדרך שנפשו תשבע לעולם ותמלא במספיק לה וגם כי יהיה לו עושר ונכסים רבים יעזוב המותרות והוא שאמר צדיק אוכל לשובע נפשו. וכאשר לא תשיג ידו רק מעט נפשו שבעה לעולם לפי שהוא יודע די ספקה בחיים בכמותו ובאיכותו והוא שאמר החכם יודע צדיק נפש בהמתו ר"ל שהוא יודע איכות שתופה בחומר בהמיותו ומנהיגה בהנאותיה כפי הכמות הראוי לה מהן והיא החמלה הגדולה והרחמים על הנפש. אך הרשעים והם שחומרם גס ועב והם שכונתם בבטנם תחסר לעולם ולא תמלא כי לא יספיק להם דבר וגם כי תשיג ידם יותר מדאי וכי יאכלו תבשיל אחד או שתיים יבקשו יותר ויאמרו שהם עושים זה לרחם על נפשם כי מעט ימיהם לקבל הנאות כמו שאמר אכל ושתה כי מחר נמות רוצים בו כי מעט ימי חייהם ולפיכך צריך להם לרחם על החיים. ואין זה מהם רק אכזריות על הנפש והוא שאמר ורחמי רשעים אכזרי רוצה בו מדת אכזריות. ועל הדרך הנזכר באכילה יתנהגו בשאר הנאות הגוף כי כל הנאה יכנה הכתוב באכילה לפי שהיא זנה הגוף, וכל עוד שהצדיק מתמיד בטבעו להיזון במעט המספיק הוא הולך אכל ושובע בכל הנאותיו הגופיות הנמשכים ליצר כדרך שאמרו ז"ל משביעו רעב מרעיבו שבע וכן כל עוד שהרשע מתמיד לרדוף המותרות והמלוי הוא רעב וחסר כל ונהדף. ולרמוז על ענין זה אמר החכם לא ירעיב י"י נפש צדיק והוות רשעים יהדוף והוא גם כן כמ"ה שאמר משביעו רעב כי זה דרך הטבע החומרי ויבא גם כן על דרך הגמול והעונש כמו שאמר שכר מצוה, מצוה - ושכר עבירה, עבירה ולפי 'שלא למשך אדם אחר טבע חומרן צריך ללמוד על

ח

^ד ישנם אנשים אשר טבעם יותר עדין וזך ואחרים המזככים עצמם על ידי לימוד. ע"י שמונה פרקים הפרק השמיני.

^ה משלי י"ב י' ... ורחמי רשעים אכזרי.

^ו ההנאה לפי הצורך היא חמלה על הנפש.

^ז ישעיהו כ"ב י"ד. הנביא מייסר קציני ישראל שבמקום בכי ומספד ותשובה הם אוכלים ושותים במשתה על אף ידעם שהצרה קרובה. מיתת מחר לאו דווקא אלא הגזמה כביטוי לקוצר חיי אדם בכלל.

^ח סוכה נ"ב: וסנהדרין ק"ז.

^ט משלי י' ג' רבינו מבאר את שלוש הפסוקים האלו פסוקינו, י"ב י' וי"ג כ"ה המפוזרים בספר משלי כהרחבה על עניין אחד - הצורך להתאפקות בהנאות גופניות כדי להיות שמח ומזה נמשכים לחכמה כמו שיבאר. ועיין פירוש המאירי על שלשה פסוקים אלו ולשונו כלשון המלמד כמעט מלה במלה ואין ספק שכאן הוא מקורו.

^י רבינו מעיר שמה שאנו רואים בטבע שהאדם שלימד עצמו התאפקות שובע יותר מאלו שכל מאווייהם למלא תאוותם יבוא בדברי חז"ל בלשון גמול ועונש.

^{יא} אבות פ"ד מ"ב. הרמב"ם בפירושו לסנהדרין פרק חלק בהקדמתו לפרק כתב "אמנם היעודים הטובים והנקמות הרעות הכתובות בתורה עניינם הוא מה שאספר לך, והוא זה: כי הוא אומר לך אם תעשה המצוות האלה אָסִיעֶ לך על עֲשִׂיתָן והשלמות בהן, ואסיר מעליך המעיקים כולם.

דרך טובה וישרה. וכשם שהאזהב בנו אהבה גמורה אמתית ירבה מוסרו ותוכחתו וישחרנו מוסר כן השם יתברך באהבתו את עמו הרבה להם תורה מצות ומוסר במאכל ובשאר ההנאות ועזב שאר האומות מאין מוסר ושלחם אל הטבע כשאר בעלי חיים בשנאתו אותם. והוא שהקדים החכם לפסוק שפתחנו בו חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר . והמוסר הוא כולל כל למוד טוב בשלמות הגוף שהוא השלמות הראשון שאי אפשר בלעדיו להשיג שלמות הנפש שהוא האחרון והבית יבנה בו שהוא המלור הנצחי לנפש והוא שאמר אחריו חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו. וכבר התפרסם שהחומר נמשל באשה וכשתזדכך בלמוד טוב תקרא אשה חכמה כמו שנקראת בעלת מלאכה

לפי שהאדם אי אפשר לו לעשות המצות לא כשהוא חולה ורעב או צמא, ולא בשעת מלחמה ומצור. ולכן יעד שיסורו כל אלה העניינים, ושיהיו בריאים ושקטים עד שתשלם להם הידיעה ויזכו לחיי העולם הבא. הנה כי אין תכלית שכל עשיית התורה שתהיה הארץ שמנה, ושיחיו שנים רבות, ובריאות הגופות, אלא שיהיו נעזרים על עשיית התורה באלה הדברים כולם. וכמו כן אם עברו על התורה, יהיה עונשם שיאָרְעו להם אותן הרעות כולן, עד שלא יוכלו לעשות מצנה, וכמו שנאמר (דברים כח מז-מח): "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מִרֵב פֶּלַח, וְעֲבַדְתָּ אֶת אֱלֹהֶיךָ... וכשתתבונן בזה התבוננות שלמה, תמצא פֶּאֱלוֹ הוא אומר לך: אם עשית קצת מצות מאהבה והשתדלות – אֶעֱנֶךָ לעשותן כולן, ואסיר מעליך המעיקים והמונעים. ואם תעזוב דבר מהם דרך ביזוי, אביא לך מונעים ימנעוך מעשותן כולן, עד שלא יהיה לך שלמות ולא קיום בעולם הבא. וזהו ענין אמרם זיכרוןם לברכה (אבות פ"ד מ"ב): "שכר מצנה – מצנה, ושכר עבירה – עבירה."

וכדי...

משלי י"ג כ"ד.

רבינו ממשיך את חיי האדם לבניין בית ואם נשלם כראוי עומד לעולם ואם לא נהרס.

משלי י"ד א'.

בהקדמתו למורה כותב הרמב"ם "אבל דוגמת הסוג השני מן המשלים הנבואיים הוא אמרו: כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי, וארא בפתאים אבינה בבנים נער חסר לב, עובר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצעד, בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה, והנה אשה לקראתו, שית זונה ונצורת לב, הומיה היא וסוררת וגו', פעם בחוץ פעם ברחובות וגו', והחזיקה בו וגו', זבחי שלמים עלי וגו', על כן יצאתי לקראתך וגו', מרבדים רבדתי וגו', נפתי משכבי וגו', לכה נרוה דודים וגו', כי אין האישי בביתו וגו', צרור הכסף וגו', הטתו ברוב לקחה בחלק שפתיה תדיחנה עניין הכללות הזו היא האזהרה מלהימשך אחר תענוגות הגופות ותאוותיהן, ודימה את החומר, שהוא סיבת כל התאוות הגופניות הללו באשה זונה והיא גם אשת איש. ועל משל זה בנה את כל ספרו. ונבאר בכמה פרקים מן המאמר הזה את חכמתו בדמותו את החומר לאשת איש זונה" ובח"ג פ"ח כתב "וכמה נפלאים דברי שלמה בחכמתו בדמותו את החומר לאשת איש זונה, לפי שלא ימצא חומר בלי צורה כלל, והרי הוא אשת איש תמיד לא ישתחרר מאיש, ולא ימצא פנויה לעולם, ועל אף היותה אשת איש אינה חולה מלבקש איש אחר להחליף בו את בעלה, ומשדלתו ומושכתו בכל אופן עד אשר ישיג ממנה מה שהיה משיג בעלה וזה הוא מצב החומר. והוא שכל צורה שתהיה בו הרי אותה הצורה מעתדתו לקבל צורה אחרת, ולא יחדל מתנועה, לפשוט צורה זו המצויה ולהשיג אחרת, ואותו המצב עצמו אחר המצא הצורה האחרת."

טובה חכמת לב. והחכם רצה בזה כי כל אחת מזכות החומר תבנה ביתה ובהפך שאינה זכה והיא האולת והוא תואר או תחסר מלת אשה ובא כדרך אשת כסלות הומיה וההמיה ההיא היא הריסות הבית. ולהרחיק ההמיה ההיא באו מצות התורה במאכלות ובשאר ההנאות ובנתינת המעשרות ושאר המתנות כמתנות כוהנים ועניים הכל שילך² האדם בדרך הממוצעת לא שהתורה צייתה לענות נפש או לקצר ימים כמו שעושים המסגפים עצמם בכל מיני סגוף כאלו השם שונא הגוף וזה בלא ספק אכזריות גמורה והגומל נפשו כראוי הוא החסיד ואל זה רמז החכם באמרו גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי ולפי העניין הזה פירש החכם שהתחברתי עמו הכתוב שקדם והוא אמרו חכמות נשים בנתה ביתה וגו' כי אמר שרצה בו כי החומר הטוב הנאות יקח הראוי לו ולא יחסר ממנו דבר והוא בנין הבית אבל האולת לרוב הצטדקה כפרושי האומות תהרס הבית כי ימות

בח"ג פ"ח כתב הרמב"ם "אבל אמרו אשת חיל מי ימצא וכל אותו המשל, הוא ברור, לפי שאם נזדמן לאדם מסוים חומר טוב נשמע, אינו מתגבר עליו ולא מפסיד את תקינותו, הרי זה מתת אלוהים." ובהקדמה כתב "ונבאר היאך סיים ספרו זה בשבח האישה אם לא הייתה זונה, אלא מצטמצמת בתיקון ביתה ומצב בעלה." לא מצאתי לרמב"ם בפירושו פתרון אשה חכמה וכנראה שמכאן מקורו של רבינו.

שמות ל"ה כ"ה.

ר"ל אלה אשר מזכות את החומר.

כאילו כתוב אשה אולת.

פתיות ובל ידעה מה משלי ט' י"ג. האישה הרעה צועקת כסלות ומבקשת מותרות שהם פתיות וזה משל על חומרו של אדם שמהרסת אותו בזה.

במו"ג ג' ל"ט כותב הרמב"ם "... הרי הוא נוהג מנהג התרומה והחלה והביכורים וראשית הגז, לפי שניתנו כל הראשיות לה', כדי להשריש מידת הנדיבות ותמעט התאוותנות באכילה וברכישה."

משלי י"א י"ז. המאירי כתב "ובדרך נסתר קרא המכוון אורחותיו להשלים עצמו – איש חסד וגומל נפשו הכוונה שנותן לגוף חוקו כפי מה שצריך ממנו לקיום הנפש ולא שימיתוהו לגמרי" בהקדמה כתב רבינו "ומעט אשר שמעתי מפי החכם הגדול מיכאל שמו הוא אשר התחברתי עמו ימים וכל הימים ההם כשנזדמן לנו פסוק מן הפסוקים שהיה אומר בו דבר חכמה הייתי מקבלו וכותב אותו בשמו לפי שאין כוונתי להתפאר בכלים שאולים כדי להחזיק אותי כחכם ואין ראוי לחכם לתפוש אותי בזה ולא לבזות הדבר הכתוב בשמו לפי שאינו מכני עצמו כי אין לבחון הדבר רק מצד עצמו לא מצד אומרו הלא תראה שמשנה רבינו ע"ה. הקדים פרשת יתרו למתן תורה לחבוב דעתו ואני גס כן הלכתי בדרך התורה להזכיר דבר בשם אמרו" החכם הוא Michael Scotus כומר מאנגליה שעבד אתו אצל הקיסר פרידריך עי' במבוא.

כוונתו לנזירי הנוצרים במנזרים בימיו שהרבו להסתגף.

Mortification of the flesh is an act by which an individual or group seeks to mortify, or put to death, their sinful nature, as a part of the process of sanctification. [1] In Christianity, common forms of mortification that are practiced to this day include fasting, abstinence, as well as pious kneeling. [2] Also common among Christian religious orders in the past were the wearing of sackcloth,

האדם בלא עתו וזה הצדק המדומה הוא אצל השכל רשע גמור וסכלות. ולפיכך תורת השם התמימה לא צוותה להתענות ימים רבים רק יום אחד בשנה לכפר על נפשותינו והוא דרך רפואה כמו שיילקח האספרגוס פעם אחת בלשנה ואם יילקח תמיד ימות הלוקח פתאום כן הענוי הוא טוב בדרך רפואה לעתים רחוקים כדי להמית הבהמיות העודף באדם והוא על דרך הקרבת זבח אבל כשאין צורך לגוף בו טוב שיכלכל האדם דבריו במשפט וגם אם יראה הצורך לפי חלישות טבעו או לפי סבה אחרת להעדיף לו דרך צדקה וחסד אז טוב לו מזבח. ולפי ענין זה אמר עשה צדקה ומשפט נבחר ליי"י מזבח. ולפי התפרסם הדעת בהמון בהפך זה אמר דרך משל כשאר הרבה ממשליו כדי שלא ילך האדם בקצה האחד שהאדם נוטה אליו לפי יצרו אבל הכוונה בדרך הנאות לאדם בעמידת הגוף וקיום המין. ולפיכך צריך להתבונן במצות התורה במה שאסרה לנו מן המאכלים שלא מנעה לנו בשר זמן מזמני השנה כדרך שאסרו האומות המחקים חוקי תורתנו הקדושה מנעו ממזונם בשר גבינה וביצים קצת השנה והם הפכו דברי אלוהים חיים ושמו מר למתוק ומתוק למר כי

as well as flagellation in imitation of Jesus of Nazareth's suffering and death by crucifixion. (Wikipedia – mortification of the flesh).

הרמב"ם במו"נ ב' ל"ט כותב: כך הדבר בתורה הזו כמו שביאר את איזונה ואמר חוקים ומשפטים צדיקים, וכבר ידעת כי עניין צדיקים מאוזנים לפי שהם עבודות שאין בהם טורח ולא גירעון כנזירים והמתבודדים בהרים ודומיהם, ולא יתור המביא לידי תאוותנות וזללנות עד שתגרע שלמות האדם במידותיו ועיונו כמו שאר חוקי העמים הקדמונים.

Asparagus has been used as a vegetable and medicine, owing to its delicate flavor, diuretic properties, and more... (Wikipedia).

ע"י דברי רבינו פ' ויקרא והוא על פי שיטת הרמב"ם בקרבנות שהם רק בדיעבד ורבינו הוסיף שכן הוא במיוחד בקרבנות יחיד שרובם באים על חטא ומוטב שהאדם לא יחטא והאריך רבינו בזה בהרבה מקומות בספרו. ואכמ"ל ועוד חזון למועד. וע"י בציון הבא שגם המאירי קבל הצעתו.

משלי כ"א ג'. לשון המאירי על פסוק זה "זה מאמר הנביאים ג"כ רומזים לבטל דעת נפסד לקצת קדומים חושבים שעיקר כפרת העוון ותשועת הנפש בקרבן וכוונת הרבה נביאים לבטל הדעת הזאת... הכל הוראה שאין עיקר הכוונה בקרבן רק לשמוע בקולו ולא יצטרך לקרבן... ובדרך נסתר הזהירו שלא להמית היצר הרע לגמרי כי הוא צורך הכרחי לגופו לקיום הנפש להמצאת השכל וצדקה ומשפט רמז למידות הממוצעים עם נטייה מועטת לקצה האחרון." דברים אלו הם הרחבה וביאור לדברי רבינו כאן ובהמשך.

כמו שאין לנטות לצד התאוות כן אין לנטות לצד הסגפנות והיות שההמון חושב את הסגפנות למעלה באו המשלים ללמד שגם הם מגרעת. הרמב"ם בשמונה פרקים פ"ד כתב "וזאת התורה המימה המשלמת אותנו, כמו שהעיד עליה יודעה: "תורת ד' תמימה משיבת נפש, עדות ד' גאמנה מחכימת פתי" (תהלים יט ח) - לא נכרה דבר מזה. ואמנם פונה להיות האדם טבעי הולך בדרך האמצעי: יאכל מה שיש לו לאכל - בשווי, וישתה מה שיש לו לשתות - בשווי, ויבעל מה שמתר לו לבעל - בשווי, וישפן במדינות ביישר ובאמונה; לא שישפן במדבריות ובקברים, ולא שילבש הצמר והשער, ולא שיענה גופו." כוונת רבינו לשישה שבועות של lent שהנוצרים אסרו מאכלים אלו.

בהנאת המזון שהוא צורך מתמיד לקיום הגוף פסקו המזון המועיל הפסק זמני ובזמן שהוא נבחר להנהגת מרפא, ובהנאת המלשגל שאינו צורך מתמיד אבל הוא מזיק ברוב הזמנים לא פסקו בו זמן אך קצת גופות לפי קירבת משפחה ואפילו היא רחוקה מאד והיה ראוי יותר להתקרב לפי הסבת נחלה ולפי מיצוע הטבע. ומתמימות תורתנו הוא למנוע ממנו הנאת המשגל רב זמנו לפי שהתכוון בו קיום המין והמניעה ההיא היתה בדרך שימצא באסור ההוא מלבד התועלת, תענוג גדול ומנוח ושמחה רבה ותוספת חבה בין איש לאשתו כמעט שלא ישיגו בכל חדש משוש חתן על כלה אבל בהנאת המזון לא מנעה ממנו זמן מזמני השנה רק מנעה קצת המינים כדי לעזוב המותרות שהם על דרך האמת חסרונות. וזה כדי שיתבונן האדם ויתעורר ללמד על עצמו בכל הנאותיו הדרך הבינונית והוא שיקבל מהם כדי הצורך פן יאבד הגוף ויניח קצתם פן תאבד הנפש. ואשר מנעה התורה מהם הוא אשר יש בו מלוי רב לנפש ואשר תקוץ בו כחלב ודם שנאסרו גם על דרך הזה מצורף זה אל הסבה הגלויה בתורה שנבחרו לכפר על הנפש. וידוע כי הכפרה השלמה היא בהרחיק התאוות הגופיות המושכות הנפש אחר הגוף. וממה שצריך שנתבונן במניעת קצת מיני בעלי חיים ממזוננו הוא שכל המינים הדורסים והמזיקים נאסרו עלינו ואע"פ שסמני האסור שנכתבו בתורה כוללים קצת בעלי חיים שאינם דורסים כמו התולעים הקטנים הפורשים ממקום גידולם מן המים שאיסורם חמור כאיסור התנינים הגדולים אשר בים וכן היתושים הפורשים מכלי היין והזיזים שבעדשים וכיוצא בהם שאין בהם צד היתר כשהם פורשים מהם בעודם חיים ואעפ"י שהקלו בהם כפי המנהג הרע אמנם צריך להזהר בהם מאד כי מאחר שאנו מניחים לכבוד שמים הדגים הטובים והשמנים למה נאבד אמונתנו מפני המינים הפחותים שאין בהם שום הנאה בעולם אבל כעור ומאוס. סוף דבר אחר שהמצווה באה עליהם בדרך כלל אין לתמוה על איסורם ואם הוא יוצא מהדרך הנזכר שהתורה לא תביט לדברים זרים ולא תתן דבריה לשיעורים עד שתתיר המינים הקטנים שאינם דורסים כי כן לא אסרה התורה בדרך הזהרה ועונש יתרון המאכל והמשתה ואעפ"י שזאת היא הכוונה. וכן נראה ממה שאמרה תורה כי תאוה נפשך לאכול בשר

ז ל

- א עפ"י ישעיה ה' כ'.
- ב lent הוא בסוף החורף והוא כנראה זמן שהגוף צריך תזונה יותר לקיומו.
- ג כוונתו לחוקי קרבה אצל הנוצרים שמחמירים יותר ממנו ובמיוחד בזמנו היה העניין על הפרק בכנסיה. רבינו טוען שזה נגד השכל מצד ירושה שיישאר הון בתוך המשפחה וגם קירבת דעות במשפחה.
- ד להתרגל להתאפקות או לקיום המין.
- ה ה' מאכלות אסורות פ"ב הי"ט וע' מ"מ שם בשם הרשב"א.
- ו קצת קשה להבין המשך כאן – רבינו הציע שהחיות הדורסות נאסרו ואין להקשות לפי זה למה נאסרו גם התולעים הקטנים שהרי התורה דברה על הכלל כמו שלא אסרה אכילה גסה ושכרות בפירוש אעפ"י שזה היה המכוון. ועדיין צ"ע.
- ז דברים י"ב כ'.

ל ל ל ל ל ל ל

ואמרו הם ז"ל למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתאוה ודרך ארץ בלשון רבותינו הוא הנקרא מוסר בכתוב ואם הבשר ימנענו המוסר שלא יאכל אלא לתאוה כל שכן המאכלים הרעים כדגים וגבינה וקטניות שראוי שלא יתמיד אדם מזוננו מהם ולא יאכל מהם אכילה גסה. וכמו כן צריך שלא ישתה יין דרך שכרות ואע"פ שלא באה מצוה בתורה לאסור השכרות בפירוש אמנם רמזים רבים באו על זה בתורה בספור שכרות נח בפרשה שנכתבה תחלה על מציאות כרם. ודי הערה לבמה שאמרו ז"ל אל תהי להוט על היין שהרי פרשת היין כתוב בה "וי" ארבעה עשר פעמים כמו ויחל נח, ויטע כרם וזה נמשך למה שאמר החכם למי אוי למי אבוי למי מדינים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים למאחרים על היין. וכמו כן נראה מספור שכרות לוט ומעונש זולל וסובא וממה שהוזכרו אהרן ובניו מפי השם בלא אמצעי שלא יהיו שתויי יין בבואם אל אהל מועד וגוי להבדיל בין הקדש ובין החול ולהורות את בני ישראל. ורבותינו ז"ל אמרו שתה רביעית יין אל יורה ואם רביעית יין מפסדת הבנת האדם עד שנמנעה ממנו ההוראה קל וחומר שחובה על האדם למנוע השכרות שמביא האדם למטה מפחיתות הבהמה וכדבר מושכל ומפורסם די מניעה לתורה במעט הערה כלכת בני אדם ערומים וכל המצות הגופיות באו דרך הערה והוא להעיר האדם על דרך ישרה שהוא דרך ארץ. והמשל בזה כי אחר שגזרה חכמת השם למנוע קצת המאכלים כדי שנקבל ההנאות על הדרך הבינונית יש לנו להתבונן במה שאסרה מהם ודקדקה לאסור הדורסים והמזיקים. וזה לשתי תועלות האחת שלא ניזון מן החומר המזיק כדי שלא ישוב גופנו מעט מעט לטבע ההוא כי אין ספק כי יש מבוא גדול במזונות לתכונת הנפש. והשנית שיש לנו הערה בזה להרחיק המידה הזאת מהזיק זה את זה כי האנשים המזיקים שאר בני אדם לפי הרצון לא

חולין פ"ד ע"א.	ה	ל
רבינו מראה לנו במילים אלו שהוא רואה את הסיפורים בהתחלת בראשית כהצגה והסבר לעולמינו ויחסו לאדם. האדם המציא כרם והתורה מזהירה שהטוב והרע מעורבים לפי התנהגותו כזולל או בהתאפקות.	ט	ל
מדרש רבה בראשית פרשה ל"ו דף 339 במהדורת בובר ובסנהדרין ע' א' בשינוי ועי' הערת בובר על אתר ועי' תוד"ה י"ג ווי"ן.	מ	
משלי כ"ג כ"ט.	א	מ
ויקרא י' ח' כוונתו שה' צווה את אהרן ולא משה ככלל התורה ועי' ראב"ע ועי' ויק"ר י"ב ב' עירובין ס"ד ע"א.	ב	מ
רבינו מסביר שהמצוות הגופיות, אלה התלויות במעשה, אינם מצומצמות ויש להם השלכות על התנהגות האדם בכלל כמו שאיסורי המאכל הם גם הערה להתנהג בהסתפקות בכל אכילה ושתייה בכלל והתרחבות המושג נקרא מוסר בכתוב ודרך ארץ בלשון חז"ל.	ג	מ
אחרי שהניח רבינו מושג ההתרחבות במצוות גופיות מוסיף שאף פרטי המצווה צריכים להתבונן בהם מה שמלמדות אותנו.	ד	מ
לא מצאתי הסבר זה אצל שאר ראשונים לפני מחברינו ואחריו.	ה	מ

לפי המצוה לא די להם שִׁיצאו מִמַּעַל מִן הָאָדָם אֲבָל הֵם לִמְטָה מִמְּדֻרְגַת הַבְּהֵמוֹת הַבִּיטִיּוֹת וּשְׂבוּ בַּמְּדֻרְגַת חַיֹּת הַיַּעַר הַמְּזִיקוֹת וְכַדְגִּים הַמְּשׁוֹנִים אֲשֶׁר בֵּינָם הֵם שִׁקְרָא אֲתָם הַתּוֹרָה טִמְאַים וְאִמְרָה וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם. וְלִטְהַר נַפְשׁוֹתֵינוּ עַל הַדֶּרֶךְ הַנִּזְכָּר צוּוּתָהּ וְאִמְרָה לְהַבְדִּיל בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֹּאכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכַל וְהוֹדִיעָה אוֹתָנוּ כִּי בִזָּה נִתְקַדֵּשׁ וְנִתְדַמָּה בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם עַד שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁמוֹ וְהוּא שֹׁמֵר וְהַתְּקַדְּשָׁתָם וְהִייתָם קְדוּשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי תַחֲלֶה אֲמַר וְהַתְּקַדְּשָׁתָם רִצְחָ בּוֹ לְהַרְגִיל הַגּוֹף בְּקְדוּשָׁה בְּהַתְּנַהֲגוֹ בְּמִידוֹת הַמְּמוּצָעוֹת בְּמִזוֹן בִּינוּנִי וְשֹׁמֵר הַנְּאוֹת בִּינוּנִיּוֹת וּבִקְבוּץ מִזוֹן בִּינוּנִי וּפְיִזּוֹרוֹ בִּינוּנִי בְּנִתְיִנַת מַעֲשָׂרוֹת וְשֹׁמֵר מִתְּנוֹת שְׂבָאָה הַמְּצוּהָ עֲלֵיהֶן כֹּל זֶה הוּא דֶּרֶךְ לְהַתְּקַדֵּשׁ בּוֹ וְעֲלִיוֹ אֲמַר וְהַתְּקַדְּשָׁתָם וְאַחֲרָיו אֲמַר וְהִייתָם קְדוּשִׁים רִצְחָ בּוֹ קְדוּשַׁת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא בְּתוֹרָה וּבַחֲכָמָה וְהִיא גִּ"כ רְאוּיָה לְקַבֵּלָהּ עַל דֶּרֶךְ בִּינוּנִית. וְהוּא הַדֶּרֶךְ הַנִּסְתָּר א שְׂכוּן עֲלִיוֹ הַחֲכָמִים בְּאֲמָרוֹ צְדִיק אוֹכֵל לְשׁוֹבַע נֶפֶשׁוֹ וְגו' כִּי בְּמִקְוֵמוֹת רַבִּים קָרָא לְלִמּוּד חֲכָמָה אֲכִילָה וְהַמְּכוּן בְּכַתוּב הַזֶּה שֶׁאֵין רְאוּיָה לְאָדָם שִׁיתְרַשֵּׁל מִדְּרוֹשׁ חֲכָמָה כְּדֶרֶךְ הָאוֹמֵר שְׂדֵרִישֵׁת חֲכָמָה הוּא רַע לְפִי שֶׁהִיא תּוֹצִיא אֶת הָאָדָם לְמִינוֹת וְאֵין זֶה רַק דְּבַר הַעֲצֵל בְּבִקְשַׁת חֲכָמָה וְעֲלִיוֹ אֲמַר הַחֲכָמִים אֲמַר עֲצֵל אֲרִי בַחוּץ תוֹךְ רַחוּבוֹת אֶרֶצָה. וְעַל הַחֲכָמוֹת הַלִּימוּדִיּוֹת אֲמַר שֶׁהֵן מִיַּגְעוֹת הַתְּלִמִּיד הַעֲצֵל וּמִבְּהִילוֹת אוֹתוֹ וְאֲמַר אֲרִי בַחוּץ וְעַל הַטְּבַעִיּוֹת הָאֱלוֹהִיּוֹת אֲמַר בְּתוֹךְ רַחוּבוֹת אֶרֶצָה וְאֵעִ"פ שֶׁרַבּוּתֵנוּ זִ"ל מִנְעוּ חֲכָמָה יוֹנִית אֵין סִפֵּק שֶׁלֹּא נִמְנַעַה מִכֹּל וְלֹא נִמְנַעַה שׁוֹם חֲכָמָה רַק מִהַנְּעָרִים וְהַבְּחוּרִים שֶׁאֵין כַּח בָּהֶם לְעִמּוּד בְּהִכָּל מֶלֶךְ וְהוּא

ז כְּעוֹנְשֵׁי בֵית דִּין.

ח הַטַּעַם הַזֶּה כְּנִרְאָה הוּא חִידוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּינוּ שֶׁהֵאִיסוּר בֹּא לְהַעִיר שֶׁלֹּא נִלְמַד מֵהֶם לְהַתְּנַהֵג כַּחֲיִיתוֹ יַעַר כְּאוֹתָם הַמִּינִים שֶׁנִּאֲסָרוּ. וּמַעֲנִיין שֶׁאֲפִילוֹ לֹא הִזְכִּיר טַעַם הַרַמְבַּ"ם בְּג' מ"ג שֶׁהוּא טַעַם רַפּוּאִי.

ט וְיִקְרָא י"ד מ"ד.

י וְהַתְּקַדְּשָׁתָם מוֹרָה עַל קְדוּשַׁת הַגּוֹף בְּקִיּוֹם מִצְוֹת הַגּוֹף וְהִייתָם קְדוּשִׁים מוֹרָה עַל קְדוּשַׁת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא כְּהַבְנַת הַנְּגִלָּה שֶׁהוּא תּוֹצֵא מִהַרְשׁוּנָה אֲלֵא הוֹרָאָה לְהַנְּהִיגָה בְּנֶפֶשׁ מִתּוֹקְנַת שִׁגְמוֹ לִימוּד הַתּוֹרָה צְרִיכָה לְהִיֹּת בְּמִידָה בִּינוּנִית כְּמוֹ שֶׁמְבַאֵר. ע"י רַש"י וְסִפּוּרָנוּ עַל עֵתֶר שֶׁפִּירְשׁוּ כְּהַבְנַת הַנְּגִלָּה. וְעִיין רַמְבַּ"ם הַלְּכוֹת דְּעוֹת א' ה"ה – ו' [י"א] "וּמִצְוִיּוֹן אֲנוּ לִלְכֹת בְּדַרְכֵיכֶם אֲלוֹ הַבִּינוּנִיִּים, וְהֵם הַדַּרְכִּים הַטּוֹבִים וְהַיִּשְׁרִים, שֶׁנִּאֲמַר "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵיכֶם" (דְּבָרִים כח, ט). כִּי לִימּוּדוֹ בְּפִירוּשׁ מִצְוָה זוֹ: מַה הוּא נִקְרָא חֲנוּן, אִף אֲתָה הִיָּה חֲנוּן; מַה הוּא נִקְרָא רַחוּם, אִף אֲתָה הִיָּה רַחוּם; מַה הוּא נִקְרָא קְדוֹשׁ, אִף אֲתָה הִיָּה קְדוֹשׁ."

יא עֲכָשׁוּ עוֹבֵר רַבִּינוּ לְבֵאֵר מִיתַת בְּנֵי אֶהְרֹן וּפִירוּשׁ הוּא הַדְּבַר וְכו' וְאֵיךְ שְׁתֵּי הַפְּרָשׁוֹת בְּסֹדֶר שְׁמִינֵי קְשׁוּרִים.

יב מְשַׁלֵּי כ"ב י"ג אָמַר עֲצֵל, אֲרִי בַחוּץ; בְּתוֹךְ רַחוּבוֹת, אֲרִצָּם. יד שׁוֹמֵה עֲמֻקָּה, פִּי זָרוֹת; זְעוּם יְהוָה, יְפוּל- (יְפוּל-) שָׁם.

יג ר"ל שֶׁהַעֲצֵל מוֹצֵא תַחְבּוּלוֹת וְאִמְתּוּלוֹת כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְלַמּוּד וְעַל הַלִּימוּדִיּוֹת (פִּיִּסְקָה) שֶׁהֵם סִכְנָה הֵינּוּ אֲרִי וְהָאֱלוֹהִיּוֹת (מִטְפִּיזִיקָה) שֶׁהוּא בְּסִכְנָה בְּכַנִּיסָתוֹ בָּהֶם – בְּרַחוּבוֹת – כִּי יִרְצָה. וְז"ל הַמְּאִירֵי עַל הַפְּסוּק: וּבְדֶרֶךְ נִסְתָּר רִמּוֹ עַל הַמַּתְעַצֵּל בְּחֲכָמָה לִירְאָתָה אֲוֹרֵךְ הַהַקְדָּמוֹת וְהַהַצְעָוֹת וְדַקּוֹת הַחֲכָמָה וְעוֹמְקוֹן.

שאמרו מנעו בניכם מן ההיגיון, המניעה היא מן הבנלים בלבד לפי שאינם ראויים לה כמניעת הבשר והיין מן הקטנים ומן החולים אבל הגדולים הראויים לה מניעת החכמה מהם כמניעת בשר ויין מן האדם הבריא עם הלחם כי כן אמר על החכמה טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה. והיא קוראה הפתיים שנפתו בדרך הנזכרת ואמרת להם לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי ומזהרת אותם לעזוב דרך פתייתם כדי להשיג החיים הנצחיים בדרך הסתכלות ועיון. והוא שאמר עזבו פתיים וחיו ואשרו בדרך בינה. רצה לומר שילחמו בלחמה וישתו יינה בדרך בינה והוא שילכו בה בדרך הגיונית ולא יסתכלו במה שאין ראוי להסתכל אבל יעלו מעט מעט ואל ירסו פן יפרוץ בם השם ונפל מהם רב והוא שאמר החכם בסמוך על ההולך בקצה האחד שוחה עמוקה פי זרות זעום ה' יפול שם ופי זרות נאמר על הדורש במופלא ממנו כי הוא מדבר בדברים זרים ונפלאים ממנו. וכן צריך למתקרבים אל השם בדרכי העבודה שיעבדוהו ביראה לא שימנעו מן הראוי להם כי אין ראוי למי שהוא חכם וקולו ערב שימנע לגאותו לרדת לפני התיבה פן יהיה לבוז בעיני אשתו ובעיני קרוביו שהרי דוד מפזז ומכרכר לפני הארון. וכן לא ירד מי שאינו ראוי לכך ולא יכניס עצמו למקום גדולים ואפילו במקום מצוה כמו שאמר החכם על שניהם אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד. ודי הערה למכניס עצמו במקום שאינו ראוי לו כפרץ עזא על אשד אחז בארון השם אף על פי שכונתו היתה לכבוד הארון. וכן נדב ואביהו נשרפו בהתקרבתם אל השם בהקריבתם אש זרה אשר לא צווה ד' ואמר עליהם הכתוב בקרבנתם לפני יי' וימותו רצה בו שקרבת האדם אל השם במה שאין ראוי לו תמיתהו. וכבר באה הקבלה האמתית שקודם לכן [נע]שו והתחייבו זה במה שקדם להם בעיון מופלא שאינו אמתי והוא הנרמז באמרו ויראו את אלהי ישראל ובו התחייבו עונש זה אלא שהאריך להם עד היום שנתכהנו בו והוא שאמר ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ולא ענש הבלתוב אלא אם הזהיר והזהרתם היה באמרו והכוהנים

ב ם

ד ברכות כ"ח ע"ב.
ה משלי ט' א' עד ו'. תקמות, בנתה ביתה; תצבה עמוניה שבעה. ב טבחה טבחה מסכה יינה; אף, ערקה שלחנה. ג שלחה נערתייה תקרא- על-גפי, מלמי קרת. ד מי-פתי, יסר הנה; חסר-לב, אפרה לו. ה לכו, לחמו בלחמי; ושתו, בנין מסכתי. ו עזבו פתיים וחיו; ואשרו, בדרך בינה.
ו על פי שמות י"ט כ"א במקום שהפתי מפחד ליכנס החכם נכנס בבינה כמו שמבאר.
ז משלי כ"ב י"ד. המשך לפסוק ארי בחוץ ומפרש על אלו המתפרצים וזאת היא הסכנה לא שלא ללמוד החכמות בכלל.
ח משלי כ"ה ו'.
ט שמואל ב' ו' ז'.
ס ויקרא ט"ז א'.
א תנחומא בהעלותך ט"ז ויקרא רבה סוף פרשה כ'.
ב שמות כ"ד י'.
ג שם י"א.

והעם אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרוץ במ' והוא שאמר עליהם הוא אשר דבר יי' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד רצה בו כי באותם הקרובים לי אראה קדושותי שאינם רשאים להתקרב אלי כפי חפצם ואז אהיה נכבד על פני כל העם שלא יתקרבו רק כפי מה שבאה המצוה עליהם והזר הקרב יומת ואם בעבודתך כך קל וחומר בעצמו ובכבודו כי השם רוצה מן האדם שילך בדרך בינונית ויפלט מעגל רגליו וכאשר יבא אל בית השם ידע וישכיל כי ברוב חסדו הרשהו לבא אל ביתו וכאשר ישתחוה אל היכל קדשו תהיה יראתו על פניו כי מה האדם שיבא אל היכל מלך מלכי המלכים ואם יבא אל חצר אחד ממלכי בשר ודם שהם תולעה ורמה יירא וירעד ויפחד ובטרם יבא בתוך היכלו ייתן שחדים לשוערים ולשרים וישתדל שידבר אחד מן השרים בעדו אל המלך והבא אל בית השם לא יוליך מאומה בידו ואם יוליך שם דבר הלא מידו הכל ואיך לא יירא לדבר לפניו והוא לא ידעהו רק לשמע און. לכן המשכיל ידום ויירא ויפחד ואל יתן את פיו לחטיא את בשרו. ואפשר שעל ענין זה רמז באמרו אי זה בית תבנו לי ואי זה מקום מנוחתו כי מקום יאמר על מדרגה אמצעלה ובא להורות שאין רצון השם לא בבניין היכלות ולא בספור מעלות רק בציור הלב ובכניעתו לפניו. והוא שסמך לו ואל זה אביט

ט

ד שמות י"ט כ"א.

ה במו"נ א' ה' כתב הרמב"ם: אבל אצילי בני ישראל פרצו ושלחו מחשבתם, והשיגו אלא שהייתה השגה בלתי שלמה, ולפיכך נאמר בהם: ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו וכו' ולא אמר ויראו את אלוהי ישראל בלבד, כי סדר הדברים אינו אלא בקפידה עליהם בראייתם, לא בתיאור היאך ראו. וכיון שלא בא אלא להקפיד עליהם על אופן השגתם, אשר כללה מן הגשמיות מה שכללה, גרמה לכך התפרצותם לפני שלמותם, ונתחייבו הכליה, ונתפלל עליהם עליו השלום והאריך להם עד שנשרפו בתבערה. ונדב ואביהוא נשרפו באהל מועד כפי שנאמר בקבלה האמיתית. וכיון שהדבר כן ביחס לאלו כל שכן ביחס אלינו השפלים, ומי שיותר למטה ממנו, שראוי לו להתכוון ולהתעסק בהשלמת ההצעות וידיעת ההקדמות המטהרות את ההשגה מטומאתה שהן הטעויות, ואז ייגש לפני המעמד הקדוש האלוהי: וגם הכוהנים הנגשים אל ה' יתקדשו, פן יפרץ בהם ה'

ו ויקרא י' ג'.

ז במדבר א' נ"א.

ח מיתת בני אהרון מממשות המיתה שנאמרה בעבודת זר במקדש ויזהיר ההמון מלהיכנס לעיונים פילוסופים בעודם במצב המון.

ט משל לעיונים באלוהות.

ע עפ"י קהלת ה' ה'.

א ישעיה ס"ו א' ב' פה, אָמַר יְהוָה, הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי, וְהָאָרֶץ קֶדֶם רַגְלִי; אִי-זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ-לִי, וְאִי-זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי וְאֵת-כָּל-אֱלֹהֵי יָדַי עָשִׂיתָה, וַיְהִי כָל-אֱלֹהֵי נְאֻם-יְהוָה; וְאֵל-זֶה אֲבִיט--אֶל-עֲנֵי וַיִּנְכַּח-רוּחַ, וְתָרַד עַל-דָּבָרִי. רבינו מפרש שהבית ומקום מנוחת ה' הוא בתוכיות האדם.

ב מו"נ א' ח': מקום שם זה עיקר הנחתו למקום הפרטי והכללי. וגם בו התרחבה השפה ועשאתו שם לדרגת האדם ומעלתו, כלומר: לשלמותו בדבר מסוים.

ס

ס

ס

ס

ס

ס

ע

ע

ע

אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. ואל הערה הזאת כוון באמרו והיה מדי חדש בחדשו. וכבר אמרו בו המפרשים כי העניין כאלו אמר בכל חדש וחדש ובכל שבת ושבת לפי שהם נתונים לשם עד שאפילו העוסקים במלאכה יתנו לבם לימים ההם לדעת דרכי השם ובם יבאו להשתחוות לפניו ואפשר לומר שחדש ושבת הנאמרים בפסוק זה הם על כלל ימי החדש ועל כלל ימי השבת ואמרו מדי חדש ומדי שבת הוא כאלו אמר במלאת החדש ובמלאת השבת כי לשון די יורה על מלוא ושלמות וחדשו ושבתו נאמרים על יום החדש ועל יום השבת וישוב כנוי הווי אל החדש ואל השבת. וכן נאמר בעולת שבת בשבתו ובעולת החדש בחדשו כי עלת ראש חדש היתה נאה לכפר על תולדות כל ימי החדש כמו שהתקינו לומר זמן כפרה לכל תולדותם כי כן פרשו החכם ר' יהודה הלוי זצ"ל וכן אצלי אמרו תשועת נפשם מיד שונא נאמר על יצר הרע כי הוא הצר הצורר השונא והאויב וצריך לזכרו תמיד כדי להינצל ממנו ולהיזכר לפני השם כמו שאמר ובראשי חודשיכם ונזכרתם לפני י"י אלוהיכם והוא המכוון באמרו והיה מדי חדש בחדשו ואמר כל בשר כאלו אמר הטובים הקדושים מבני אדם כי מצאנו בשר במקום מין האדם כאמרו כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ויבא במקום הטובים כמו שבא ויברך כל בשר שם קדשו והטובים הם [ה]באים להשתחוות לפניו בהתבוננם בו ובדרכיו ויצאו מדבר לדבר עד שידעו כי הפושעים הם בני כלייה וההעדר דבק בהם לעולם והוא שאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דיראון לכל

ג שם כ"ג כ"ד וק"ה, מדי-חדש בחדשו, ומדי שבת, בשבתו; ויבא כל-בשר להשתחוות לפני, אמר וק"ה. כד ויצאו וראו--בפגרי האנשים, הפושעים בי: כי תולעתם לא תמות, ואשם לא תקבה, וק"ו וראו, לכל-בשר. רבינו מקשה אם כדבריו למה סיים הנביא שיבא רק בשבת וחדש הרי עיוני אלוהות ראויים בכל יום.

ד הבעיה הוא אותיות הווי של בחדשו ושל בשבתו – לפי הפירוש הראשון חוזר על האדם שיבוא שבת אחד בחדש. לפי הפירוש השני חוזר הווי אל חדש ושבת מפני ששבת וחדש מובנם כל השבוע וכל החדש והווי מורה על יום אחד, השבת של השבוע שבו נמלאה ויום ראש חודש שבו נמלא החדש. רבינו הציע שתי תשובות לקושייתו. הראשון שלכל הפחות בשבת וראש חודש שאפילו בעלי מלאכה נחזים יתעסקו באלוהות ולפי התירוץ השני מפרש חדשו ושבתו שהוא כל השבת (שבוע) וכל החדש האדם צריך לעיין באלוהות והוא ממשך שבמציאות רק הטובים עושים כן.

ה במדבר כ"ה י'.
ו במדבר כ"ה י"ד.
ז כוזרי מאמר ג' ה'.
ח במדבר ט' ט' וי' רבינו הרכיב שני הפסוקים מה שכתוב אצל מלחמה ואצל ר"ח.
ט בראשית ה' י"ב.
פ תהילים קמ"ה כ"א. רבינו מפרש שכל בשר משמעו כל האנושות הטובים והרעים ולפי העניין יובן איזה מהשניים.
א עכשיו מפרש רבינו המשך הפסוק הבא שאלו הטובים בדרך עיונם יתורץ להם בעיית צדיק ורע לו.

בשר. ואפשר שאמר זה מפני המבוכה הפושטת בין בני אדם בראות[ם] שהרעים מושלים בטובים ולפיכך המשיל תנועת נפשם לתולעת הנעשית מעיפוש ויצרם הרע לאש ולזאת כוון באמרו בפגרי שאין בהם רק הפגר ולפיכך הם סחי ומאוס לרואיהם המשתחוים לפני השם ביראה ובכניעה כפי מה שהקדמנו. וראה והתבונן כי הנביא יחס אל הפושעים פגר ואל הטובים כל בשר והוא הטוב יבא אל בית השם הוא מקום מיוחד לו בזמנים ידועים לא שיבא כל אדם להשתחוות במקדש בכל חדש ובכל שבת כי זה דבר נמנע והנביא לא יבטיח על הנמנע.^א ואל העניין בעצמו כוון יואל באמרו והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם. יבאר מהות הנבואה ההיא אומר זקניכם חלומות יחלמון בחוריכם חזיונות יראו ואין ספק שמעלת הזקנים למעלה ממעלת הבחורים אם כן החלומות למעלה מן החזיונות והן ואחר שהוא כן אין החזיונות ההן מראות נבואה אבל הן עיון בתורה ובחכמה^ב והיא הנבואה הנועדת שם לבנים ולבנות והיא שפרכת הרוח עליהם והיא המחשבות הזכות והברות שהם לחכמים סגולות כמו שאמר ובשרידים אשר י"י קורא והשרידים הנקראים הם בעלי העיון הזך שיהיו בימים ההם והזכיר הבנות לרמוז על החומרים הטובים והנאותים לקבל השפע והוא על דרך שהזכיר עמוס הנביא ואמר ביום ההוא תתעלפנה הבתולות היפות והבחורים בצמא וכבר הקדים לו ולא צמא למים כי אם לשמלע את דבר י"י.^ג ולפי ענין זה הבטיח יואל הנביא ואמר ונבאו בניכם ובנותיכם ורמז בו על הצורה והחומר שילדו דעות זכות וברות גם שאר תות האדם בימים ההם יכנעו לעבודת השם והוא שאמר וגם על העבדים והשפחות בימים ההמה אשפוך את רוחי כעניין שאמר ישעיה הנביא אצק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך. ושניהם רמזו על מעלת המידות הקודמות בזמן ואכלתם אכול ושבעו והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבושו עמי לעולם כמו שקדם בדבר החכם שאמר צדיק אוכל לשובע נפשו. והנביא אמר גם על מעלת החכמה וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני יי אלהיכם אין

^ב ישעיה ס"ו כ"ד. רבינו מפרש המשך הפסוקים שהבאים הטובים ישיגו עונשם של הרשעים רומז לפתרון בעיית רשע וטוב לו כבהמשך. וגם מפרש ש"ויצאו" מעניין עיון ולא יציאה ממש.

^ג וכל בשר רומז לטובים בלבד.

^ד יואל ג' א'.

^ה הרמב"ם במו"נ ב' מ"ה במנותו מעלות הנבואה המעלה השלישית הוא החלום והחזון היא המעלה השמינית ולפי זה קשה שהנביא תיאר את נבואת הזקנים בחלום שהיא למטה מנבואת הבחורים שהיא בחזון. על כרחך החזון כאן אינה נבואה ממש אלא התבוננות בחכמה ובאלוהות ואולי כוון למעלה השנית "ואז ידבר בדברי חכמה..."

^ו שם ה' בהמשך בסוף הנבואה.

^ז עמוס ח' י"ג.

^ח שם י"א.

^ט יואל ג' ב'.

^י ישעיה מ"ד ג'.

^{יא} יואל ב' כ"ו.

עוד ולא יבושו עמי לעולם. ולפי ענין זה יבא כל בשר להשתחוות לפני ולהעיר על זה הנהיגו הבאים אל בית הכנסת לומר בבואם ואני ברב חסדך אבוא ביתך וגו' מצורף אל זה להעיר האדם לבוא אל בית השם האמתי לשקוד על דלתותיו יום יום. השם ברחמיו יזכור לשמור דרכיו ולקיים בנו מקרא שכתוב אשרי אדם שומע לי. לשקוד על דלתותיו יום יום לשמור מזוזות פתחי כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה'. ^א ^ב ^ג